

GURBET KUŞLARI

Orhan Kemal

Öykü İflahsızın Yusuf'un oğlu Memed'in akrabası Gafur tarafından iki yıl evvel aldığı mektup üzerine İstanbul'a gitmesi ile başlayan hayat hikâyesi İstanbul'da bir gecekondu mahallesinde kendine bir ev edinme hasreti ile son bulur. Gurbette Gafur'dan yana destek göremeyen Memed'e kendi gibi biri olan hamal Veli yardımcı olur. Gafur'un çalıştığı yerin karşısında inşaatta kendisine iş bulunan Memed, köşkün hizmetçisi Ayşe'ye de âşık olur. Kabzımal Müteahhit Hüseyin Korkmaz milletvekili olması adına karısı Nermin'den büyük destek görür. Nermin Hanım kocasına göre daha alafanga ve özentili bir kadındır. Parti işlerine karışmak istemeyen Memed ise azimle okuma yazma öğrenir ve inşaat işçiliğini tıpkı babası gibi yaparak usta olur. Gafur birlikte çalıştığı Hüseyin Efendi'nin kâtibini bıçaklayıp hapse düşünce onun yerine okuma yazma bilmesi gerekçesi ile dükkânda işe alınır ve köşke yerleştirilir. Memed ile Ayşe kendi aralarında evlenirler, babasını da İstanbul'a yanlarına çağırarak Memed'in yaşamı babasının gelmesi ile değişir. Her şeye karışan ve oğlunun yaptığı işleri küçümseyen Yusuf, oğlunun patronu Hüseyin Bey'e yağ çekerek oğlunun yerine işe alınır. Durumdan rahatsız olan Memed, karısını da istemeyen babasına karşı gelmek yerine uzaklaşarak yeniden bir hayat kurmaya çalışır. Zar zor taksitle arsa alıp, karısı ile gecekondu yaparlar. Bu süreçte Gafur, Memed'in kardeşi Ümmü'ye tacizde bulunur, peşini bırakmaz. Memed'ten intikam almak isteyen Gafur, Memed'i takip ederek evini öğrenir ve gecekonduğunu şikâyet ederek yıktırır.

Tema

Yozlaşma Anadolu insanın köyden kente göçme sürecinde yaşadığı hayat sonucunda değişimlere kapılıp, yozlaşma sürecinde geleneksel yaşamı yıktığını gösteren romanda, gurbete göçüp, iş edinip, azmi ve çabası ile değişmemeye çalışan yeni bireyin mücadelesi dile getirilmektedir. Gurbet'in özgürlüğü ve rahat yaşamı simgelediği roman kişileri bir türlü kent ortamına ayak uyduramazlar ve bir şekilde değişmek veya dışlanmak zorunda kalırlar.

Kişiler

İflahsızın Memed İflahsızın Yusuf'un oğlu olan İflahsızın Memed babası gibi rahat yaşam arzusu ile İstanbul'a yerleşen köylüsü Gafur'dan aldığı mektup üzerine İstanbul'a göçme kararı alır ve bu kararlarla hayatının değişeceğine inanır. Hayata karşı olan hâkim olma ve yaşamın içinde olma arzusu Memed'i daha çok mücadelecili kılar ve hedefleri uğruna çok çalışır. İstanbul'a gittiğinde azimle okuma yazma öğrenen Memed, insanların kendisini küçük görme gibi davranışlarına da sesini çıkartmadan meslek edinmek için uğraşır. Hüseyin Bey'in yanında inşaata başlar, çok çalışkan, itaatli ve dikkatli biridir. Babasının yaptığı gibi köye geri dönmek yerine daha fazla İstanbul'da hayatın içinde olmak için, okur, araştırır ve sorgular. Olumlu düşünce yapısı ve en önemlisi azmi sayesinde fabrikada çalışmaya başlar ve en büyük arzusu olan evini de yaparak kendi ayakları üzerinde yaşamaya odaklanır.

Ayşe On yıl evvel tek başına geldiği gurbette, örnek aldığı Hatça ablası dışında kimsesi olmayan Ayşe, kendine hizmetçi olarak iş bulduğu evde diğer hizmetçi kızlar gibi cinsel istismara maruz kalmamak için erkeklerden uzak kalarak, namusunu korumaya çalışır. Sade, kendi gibi bir erkekle evlenmek isteyen Ayşe, aradığı aşkı Memed 'de bulur. Kendisine ilgi gösteren içkici, kumarbaz, kadın düşkünü Gafur gibi adamlara karşı kin doludur, onun gibi şehir züppelerinden hazzetmediği için de Memed ona eş adayı olarak iyi bir seçenek olur. Onuru ve şerefini çok düşündüğü için iftiralara dahi göz açtırmaz. Sert ve sinirlidir. Uyanık ve akıllı bir kız olan Ayşe, kalabalık bir ailesi olan Memed'in babasını istemediği için direkt duygularını söylemek yerine ailenin birbiri ile arasının açılmasını bekler. Çok istedikleri gecekondu yapıldıktan sonra hamile de kalan Ayşe, daha da güçlenir ve yıkılan gecekondu için üzülen kocasına büyük teselli ve destek olarak mücadelecili ruhu ile yeniden başlayabileceklerini söyler.

Gafur İstanbul'da iyi iş yapan zengin bir kabzımalın yanında kendine iş ve yatacak yer edinen Gafur, köy ahaliye mektuplarla çok iyi yerlere geldiğini haber salarak gösteriş yapar. Fakat köyden Memed'in yanına gelmesi ile tüm fiyakası bozulan gerçek yüzü ortaya çıkan Gafur, Memed'ten nefret eder. Ona ve bir türlü elde edemediği Ayşe'ye karşı takıntılı bir şekilde yaşayan yalancı ve iftiracı adam ne kadar çok kötülüklerini istese de başarılı olamaz. Hırslılığının açık olduğu dükkân kâtibi ile araları açılınca adamı yaralayan Gafur işinden olur ve hapse düşer. Yerine geçen ve Ayşe ile evlenen köylüsü Memed'i çok kıskanır onlardan intikam almak için

gecekonduklarının yıkılmasını sağlar. Memed'in kız kardeşine asılır. Şehvetli biri olan Gafur, en yakın dostu bakkalın çırağı ile pek çok kadına sahip olmuş, cahil bir adamdır.

İflahsızın Yusuf Çukurova'da duvar ustalığını öğrendikten sonra köyüne dönen Yusuf bir süre sonra karısını kaybeder ve çocukları ile kalır. Oğlunun para kazanması için İstanbul'a gitmesine müsaade eden Yusuf, bin bir nasihat ettiği oğluna karşı oldukça bilmiş davranır. Oğlunun işlerinin yolunda gitmesi üzerine aldığı mektup ile iki oğlu ve kızı Ümmü ile trenle İstanbul'a göçen Yusuf ve ailesi oğlunun yaşamında kendine yer edinmeye çalışır. İnsanlarla çok kolay iletişim kuran Yusuf, içinde duygularını tutamayacak kadar konuşkan bir kişidir. Uyanık ve kurnaz olduğunu düşünse de İstanbul yaşamına ayak uyduramaz, oğlunun kendisinden fazla bilgisi olmasını da kabullenmeyip, onun demesi ile İstanbul'a geldiğine dahi pişman olur. Oğluna karşı büyük hırs ve küçümseme ile dolar. İnsanlara yalakalık yaparak bir yere gelebileceğine inanır. Asi ve sınırlı bir baba olan Yusuf, yaşadıklarını gururuna yediremez, gelini Ayşe'ye ve Memed'e öfke doludur. Hüseyin Korkmaz'ın kendisine oğlunun yerine verdiği iş ile ihya olan Yusuf, oğlunu ikinci plana atar, hatta tüm çocuklarının aynı şekilde kendini saymayacağını düşünür.

Hüseyin Efendi

Yıllar evvel gurbete gelip şuan sahip olduğu dükkânda kendine hamal olarak iş bulan Hüseyin, genç ve yapılı bir delikanlı olması nedeni ile Hüseyin olmaktan Hüseyin Beyefendi olmaya terfi eder. Dükkânında çalıştığı ağasının cilveli ve ateşli hanımının zoru ile kadınla birlikte olan Hüseyin, kendi yaşlıca olan karısını köye gönderir. Her ne kadar dinen yaptığı şeyden memnun olmasa da kendisi ile gurur da duymaktan geri kalmaz. Patronun bilinmeyen bir sebeple ölümünden sonra Hüseyin ile Nesibe imam nikâhı ile evlenirler, Nesibe dükkânı ve evi Hüseyin'in üzerine yapınca, tam İstanbul işgüzarı olan Hüseyin, bu kadını boşayarak köyüne yollar. Girdiği davetlerde tanıştığı bir doktor kızı olan oldukça zengin Nermin ile evlenmeye karar verirler. Yüreği köyünü ve eski yaşamını arzulayan Hüseyin Efendi mecburen karısının alafranga yaşamına ayak uydurur, karısının bir dediğini iki etmez. Sözü'nün eri olmayan karpak bir adam olan Hüseyin Bey, insanları kendi çıkarları doğrultusunda kullanan bencil biridir.

Nermin Hanım Fransızca ve İngilizce gibi dönemin popüler dillerinden bilen, eğitim almış çekici bir kadındır. 1950 yılları CHP iktidarında bir politikacı ile evli iken kocasını pek çok milletvekili ile aldatmış olan Nermin Hanım, dul kalmayı tercih eder. Oldukça sosyal bir çevreye sahip olan kadının 1950'den sonra DP'nin iktidara gelmesi ile hayatı yeniden şekillenir. Opel arabası ile gösteriş yapmaktan büyük zevk alır. Müteahhitlik etmeye başlayan güçlü kuvvetli Hüseyin ile karşılaşınca evlenmeye karar verir. Kocasını parmağında oynatan kadın, parti aracılığı ile kocasına yeni işler sağlayarak milyoner eder. Zenginliğe ve cinselliğe önem veren Nermin, yakışıklı bulunduğu için evlendiği Hüseyin'i de şair Erol ile aldatır. Erol ile birlikte çeşitli toplantılara, evlere giderler. Nermin Hanım, en az kocası kadar kurnaz ve bencil biridir.

Hamal Veli Hüseyin Efendi'nin köşkünün karşısındaki inşaatta hamallık eden çakır gözlü Veli, patronun adamı Gafur'dan iş ve kalacak yer isteyen Memed'i görünce aklına kendi gelir, acıyıp Memed'e yatacak yer ve iş bulur. Kaldıkları eve ortak para ödeyen Veli, sıkışık bir anda Memed'ten borç ister lakin bir türlü kendisine güven duymayan arkadaşından para alamaz. İnsanların bencilliklerinden sıkılan Veli, "dırnaksız" diye tabir ettiği Gafur ile Memed hakkında dedikodu eder. Arada saz çalarak stres atar. Sadece Gafur ile değil çeşmede su doldururken Ayşe ile de Memed'in ilişkisini başlatan kişi olması sebebi ile yardımsever biri olduğunu gösteren Veli, kendi yalnızlığını gurbetteki insanlara yardım ederek gösterir.

Hacı Emmi Gurbete gelen pek çok genci evinde barındırarak kendine gelir kapısı yapan Hacı emmi, aynı zamanda tefecilik ve faizcilik de yapmaktadır. Bütün hayali iş olan Memed 'ede de beli bir para karşılığında Bekir ustanın yanında iş bulur. Kumarda paralarını harcayan Hacı Emmi, aynı zamanda kurnaz ve işgüzar biridir. Dini laflarda insanlara karşı kullanan adam esasında bencil ve alaycı bir kişilik sergiler.

Kastamonulu Çok erken yaşta gurbet yollarına düşen Kastamonulu, köy okulunda okuma yazma öğrendikten sonra annesinin bir adamla köyden kaçması üzerine İstanbul'a gelir. Babası Murat usta bir duvarcı ustası olduğu için maddi durumları yerindedir. Para harcamayı seven Kastamonulu, evlenmeyi düşünmek yerine iş çıkışında içkili eğlence mekânlarına gider. Memed ile tanışmasının ardından inşaat yaparken bile adamın okuma yazma öğrenmesine vesile olan Kastamonulu bilgili ve aydın bir kişilik gösterir. 6-7 Eylül olaylarını Memed'e anlatarak politikanın hali konusunda arkadaşını bilinçlendirmeye çalışan Kastamonulu, Memed'i geneleve de götürmek ister fakat sonuç alamaz. İstanbul'da yaşaması için gereken her şeyi bilen, yol gösterici biri olan Kastamonulu, Memed'in kendini geliştirmesindeki yardımı çok büyüktür.

İflahsızın Memed (Bilinçli)

Karakter İflahsızın Yusuf'un oğlu olan İflahsızın Memed babası gibi rahat yaşam arzusu ile İstanbul'a yerleşen köylüsü Gafur'dan aldığı mektup üzerine İstanbul'a göçme kararı alır ve bu kararlar da hayatının

değişeceğine inanır. Hayata karşı olan hakim olma ve yaşamın içinde olma arzusu Memed'i daha çok mücadeleci kılar ve hedefleri uğruna çok çalışır. İstanbul'a gittiğinde azimle okuma yazma öğrenen Memed, insanların kendisini küçük görme gibi davranışlarına da sesini çıkartmadan meslek edinmek için uğraşır. Hüseyin Bey'in yanında inşaata başlar, çok çalışkan, itaatli ve dikkatli biridir. Babasının yaptığı gibi köye geri dönmek yerine daha fazla İstanbul'da hayatın içinde olmak için, okur, araştırır ve sorgular. Olumlu düşünce yapısı ve en önemlisi azmi sayesinde fabrikada çalışmaya başlar ve en büyük arzusu olan evini de yaparak kendi ayakları üzerinde yaşamaya odaklanır.

Aktiviteler Memed Çukurova'dan İstanbul'a bir heves uğruna gelir. İstanbul'u ve sokaklarını pek beğendiği için fırsat buldukça gezer. Bazen sigara içer. Saflığı ve cahiliyeti nedeni ile kendini değiştirmek için okuma yazma öğrenir. Öğrendikten sonra ise ne kadar gazete eline geçerse okur, bilinçlenir. Arkadaşları ile kahvehanelere gider. Bir şantiyede baba mesleği olan duvar ustalığını öğrenir ve çok çalışır. Yanında çalıştığı Hüseyin'in Beyin katibi yaralanınca okuma yazma bildiği için dükkanda katiplik yapmaya başlar. Ayşe ile evlenir, kendilerine gecekondu ev yaparlar.

ÖRNEK ANILAR

Düşünceli Memed, büyükşehir görmüş babasının sözlerini aklına getirmeden edemez. Parasızlıktan rahat yaşam uğruna geldiği gurbet ellerde en yakın bildiği hemşerisi tarafından bile soğukluk görmesi, Gafur tarafından dışlanması, insanların tavırları, yalan dolan gibi entrikalar kendisini daha da düşünceli bir hale sokar, üzüldür, babasının köydeyken ona anlatıklarını sorgulamaya başlar: "Ne diye gelmişti sanki? Babası gitme demişti. Ne diye dinlememişti babasını? Geri dönemez, babasının yanına varamaz, burda kalsa kalmak güç. Yer bilmez, yurt bilmez, kimseyi tanımaz. Bilse, tanışsa bile herkes yadırgı. Üç buçuk kuruşu var, kardaşına düşman olan kardaşların arasında onu da kaptırınca..."

Pişman İflahsızın Memed, hemşerisi Gafur tarafından rest alıp, aç açıkta kalınca koca kalabalık şehir İstanbul'a geldiğine pişman olur, yanında bir eş dost ve güvenilir biri olmaması Memed'i üzer: "-Babam dediymi ki, bırak İstanbul'u dediymi, var git Çukurova'ya, orda bildik, tanıdık çok dediymi. Dinlemedim. Bilir miydim Gafur ağamın dırnaksızlık edeceğini? Dimek o dükkân onun değel?"

Gururlu Aslında Memed'in kimseye muhtaç olma gibi bir arzusu yoktur lakin mecburiyetleri dolayısıyla insanları bir süre idare eder. En büyük emeli kendi kendine yetebilmek olan Memed, yatacak ev bir de iş bulunca mutlu olur ve karşısında babası varmış gibi kendi kendine söylenir: "Doğruymuşsun baba. Lâkin ona değil, hiç kimseye mudaram olmadan iş buldum. Hammal Veli diye bir oğlan vardı, eyi uşak. O beni arkaladı. Yata- cak yer uydurdu. Geceliği elli kuruş. Hacı emmi de bana iş buluverdi!"

Geleneksel Şehirde yattığı yerde sürekli kötü rüyalar gören Memed, kızgın sacın üzerinde namaz kılma rüyası ile dini duyguların devamını getirmedeği için içsel devinim yaşar. Özünde gelenek ve göreneklerine bağlı kalmayı kendine bir ödev edinmiş olan Memed, her adımında, başına gelen her olayda babasının ona anlattıklarından ve öğütlerinden alıntılar verir, yaşadığı dinsel olgularda dahi babasından öğrendiği şekilde devam eder; "Dışarı adımını besmeleyle attı. Babasından öğütlüydü. Sabahleyin uyandı mı, her şeyden önce besmele çekmeliydi. Solunda yatıyorsa, sağına dönmeli, sağından kalkmalıydı. Giyinirken, ilkin sağ çorabını, caketinin sağ kolunu, yemeği yerken de kaşığı mücerret sağ eliyle tutmalıydı. Bütün bunları yalnız babasından değil, Boyalısakal imamdan, anasından, komşulardan, arkadaşlarından duya duya bellemiş, düşünmeden gereğince yapıyordu."

Sabırlı İflahsızın Memed soncunda ulaşacağı emeğinin karşılığını düşündükçe kendisine kızanlara, alay edenlere, küçümseyenlere dahi kızmaz, hep sabırlı davranır. Şantiyede çalışırken kendisine tekme atan adama dahi bu nedenle aldırış etmez; "Mavi pantolonlu gülüyordu. İflahsızın Memed kızdıysa da aldırmadı. On ikibuçunun hatırı vardı. Bir tekme, beş tekme, isterse anasına avradına söğsün."

Hırslı Memed, Gafur'a ve kendini küçük görenlere inat alfabe öğrenmek okumak ve yazmak ister. Dahası babasına ve köylüsüne de kendini kanıtlama çabası vardır. Bunun için de şantiyede çalışırken dahi öğrendiği harfleri aklından süreklili tekrar eder; "Ne inip kalkan kazmanın, ne de inip kalkan kazma darbeleriyle bozulup dağılan duvarın farkındaydı. Aklında, aklının içinde alfabesi, Yeni yeni bellemeğe başladığı heceleri boyuna tekrarlıyordu: -Be e bee, Be o boo, Be i bii..."

Güvensiz Etrafında yardım etmeye çalışan veya çalışmayan herkese karşı temkinli yaklaşan Memed, insanlara karşı güvensizdir. Kendisine yardım etmeye çalışan Hammal Veli'nin yatakta yatarken parasını çalabileceği endişesi ile paraları adamın kendisinde ellemeyeceği yerlere saklayarak kendince çözüm bulur. Zira ona göre adam çakır gözlü olduğu için güvenilmez biridir, parayı alsa da geri ödemez; "Uyuyamıyor,

korkuyordu. Ya paralarını çaldırırsa? Hacı emminin iş bulduğuna yerinen Veli'den korkuyordu en çok. Kumarda ütüzümüştü. üstünü başını o değılden arar, ceplerinde bulamayınca apış aralarına el atar, orda bulurdu.”

Cahil/Saf İflahsızın Memed, hiçbir şey bilmeden geldiğı gurbette duyduğı yeni şeyleri öğrenme telaşındadır. Yeni öğrendiğı kelimeleri ilgi ile sorarak anlamak ister. Hacı Emmi'nin günah tasvirleri ile Kastamonulu'nun açıklamaları arasında kalan saf Memed, öylesine cahildir ki devletin içinde yaşadığı durumlardan bile bihaberdir. Arkadaşı kendisine 6-7 Eylül'de İstanbul'da meydana gelen yağmalama olaylarını anlattığında bile halkın düştüğü ve düşeceği vaziyeti değil de eğer o dönem orda olsa yağmadan elde edeceği ganimeti düşünür; “Ne olursa olsun, iflahsızın Memed gene de o yıllarda İstanbul'da olmayı isterdi. Mâdem altınlar, elmaslar, her bir şey ortalığa dökülmüş, çok değil, bir iki bir şeyler kap, kaç, sakla. Şimdi çıkar meydana...”

Utangaç Tıpkı Kastamonulu'nun kendisini geneleve ilk götürdüğündeki tepkisi gibi Memed, kızlarla ilgili ikili ilişkilerinde çekingenleşir. Başkalarının kadınlarla ilgili hakkında söylenti çıkarabilecek olmasını dahi kafasına takar. Çalıştığı yapıda beğendiğı Ayşe'nin kendisine iyi davranması, konuşması her ne kadar hoşuna gitse de Memed, hizmetçi Ayşe ile konuşunca kızarır ve kızın da kendini sevebileceğine ihtimal veremez; “Kadıköy'ün güzelliğı başkaydı. Şirin şirin köşkler, bahçeler, ağaçlar, ağaçların aralarında kısa fistanları renk renk kızlar, kadınlar... Birden Ayşe ilişti gözüne. Taş merdivenin başından bakıyordu. Ona mı bakıyordu yoksa? Yanaklar al al oldu, yanmağa başladı.”Yok canım..” diye geçirdi. “Bana ne demiye baksın?” Kuru ustadan boş taşı aldı. Kız hâlâ orda, bakıyordu. Ona bakmıyorsa kime bakıyordu? Döndü, ardında kimse yoktu. Masmavi gök, gökte bir parça beyaz bulut. Ona bakıyordu, mücerret ona. Lâkin sahi miydi acaba?”

İnatçı Ayşe ile evlendikten sonra Memed, babası İflahsızın Yusuf'un da kendileri ile İstanbul'da yaşamasını ister. Onun bu isteğine Ayşe her ne kadar karşı da çıksa kocasının inadını kıramadığını görünce mecburen kabullenir. Fakat birlikte zaman geçirdikçe babasının cahil biri olduğuna kanaat getiren Memed, babasının dediklerini yapmak istemez, onunla inatlaştığı için de sürekli kavga ederler; “-Akşam gene ağaynan birlikteydik, sabahleyin de birlikte geldik. Ağa da, hanım da senin kendi partilerine yazılmam istiyorlar haberin olsun! Memed'in yüzünden isteksizliğin sıkıntısı geçti. Bunu sezen Yusuf üsteledi: -Duydun mu? Yoksa burda ekmek yiyemen habarın olsun! Memed omuz silkti.

-Ne omuz silkiyon lan? İşinden atar seni, başka yerde de ekmek bulamazsın!

-Bulamazsam bulamayım..”

Azimli/Pozitif Çalışkan ve azimli bir yapıda olan Memed, karısı ve doğacak çocukları için hayallerinde kurduğu yaşam için bir eve sahip olmalıdır. Bu nedenle çok sıkıntılı ve dertli günler geçirir fakat yine de olumlu ve pozitif düşünmekten kendini alamaz, Memed, her şeyi göze alarak gecekondu kurmaya karar verir: “Arsayı alalım bitsin gitsin! diye geçirdi. Kiraya verdiğimizizin biraz fazlasını arsayla Hacı Baha'ya veririk dişimizi eyice sıkırık, ne yapalım? Sonunda iyi kötü bir ev saabı oluruk...”

Ayşe (Bilinçli)

Karakter On yıl evvel tek başına geldiğı gurbette, örnek aldığı Hatça ablası dışında kimsesi olmayan Ayşe, kendine hizmetçi olarak iş bulduğu evde diğer hizmetçi kızlar gibi cinsel istismara maruz kalmamak için erkeklerden uzak kalarak, namusunu korumaya çalışır. Sade, kendi gibi bir erkekle evlenmek isteyen Ayşe, aradığı aşkı Memed 'de bulur. Kendisine ilgi gösteren içkici, kumarbaz, kadın düşkünü Gafur gibi adamlara karşı kin doludur, onun gibi şehir züppelerinden hazzetmediğı için de Memed ona eş adayı olarak iyi bir seçenek olur. Onuru ve şerefini çok düşündüğü için iftiralara dahi göz açtırmaz. Sert ve sinirlidir. Uyanık ve akıllı bir kız olan Ayşe, kalabalık bir ailesi olan Memed'in babasını istemediğı için direkt duygularını söylemek yerine ailenin birbiri ile arasının açılmasını bekler. Çok istedikleri gecekonduları yapıp akabinde hamile de kalan Ayşe, daha da güçlenir ve yıkılan gecekonduları için üzülen kocasına büyük teselli ve destek olarak mücadelecı ruhu ile yeniden başlayabileceklerini söyler.

Aktiviteler Ayşe, hizmetçilik yaparak tek başına geldiğı İstanbul'da kendini koruyarak yaşamaya çalışır. Çalışmayı, işi seven Ayşe kendi gibi olduğuna inandığı Memed ile evlenir.

ÖRNEK ANILAR

Ciddi Bir hizmetli olmasından ötürü çok iyi bir şekilde tanıdığı, kendisine dahi asılan Gafur'a karşı durabilen Ayşe'nin, İflahsızın Memed 'in onun akrabası olduğunu öğrenmesi pek iyi olmaz. Ayşe ciddi bir kızdır. Çevresinde ağzında sakız patlatan kızlar gibi lakayt değildir. Gafur'un kadına düşkünlüğü, içmesi, hali ve tavrı aklına geldikçe nefreti aklına gelir, Memed'in de öyle sorumsuz biri olmasından yana endişelenir; “Yüzü birden nefretle buruştu. Aklına Gafur gelmişti. Beyin hâldeki dükkânının bekçisi Gafur. Hemen her gün takılır, asılır, benden iyisine mi varacan kız, derdi. İstemiyordu. Gafur'un ne anasının gözü olduğunu biliyor, güvenemiyordu.

İçkicilik onda, kariya kıza dolanmak onda. Semt bakkalının yirmilik, kız yüzlü çırağıyla çoğu akşamları kafaları çekip ağaçlardan evlerin yatak odalarını gözetlediklerini Pervin'den duymuştu.”

Onurlu Ahlaki yapısı gereği Ayşe sert bir kızdır, namusu ve şerefi için öne çıkmaktan sakınmaz. Kendisine ilgi duyan pek çok erkeğe de gereken cevabı kendi verir. Yirmi yaşında olmasına rağmen eline erkek eli değmesine müsaade etmeyen Ayşe, Gafur'un kendisi ile ilgili çıkardığı geceleri birlikte oldukları yönündeki iftiraya karşı da oldukça sinirlenir; “-Ben onun bildiği kızlardan mıyım da şaka ediyor? Beni ne demiye ağzına alıyor? Hı? Ne demiye? Birazdan gelecek değil mi? Ben onun babasının ağzına...”

Seçici Her ne kadar sert gibi görünse de aşkı yaşamaya karşı koyamayan Ayşe, Memed'i görür görmez onun saflığına, toyluğuna ve ürkekliğine hayran olur ve aşık olacağı adam olarak Memed'i seçer; “Yıkanmış kapları musluk suyunda çalkalayıp tepsisiyle mutfığa kaldırıırken hep onu, onun al al kızaran yanaklarını düşünüyordu. Bu düşünüyü o gün akşama kadar sürdürdü. Gece yatağa girdiği zamansa çoğaldı. Kaşı, gözü, ağzı, burnu... Gece yarısına kadar onu düşündü. Uykuya ne zaman geçtiğini bilmeden düşünde görmeğe başladı onu.”

Uyanık Memed'in ailesini kendisi ile yaşamak üzere İstanbul'a getireceğini öğrenen Ayşe, sevdiği adamı kaçırmamak uğruna işveli, cilveli tüm hallerini kullanır. İnsanları idare etmek gibi bir özelliği vardır. Üste çıkmak için de kendi kimsesizliğinden yakılarak ağlamaya başlar, Memed'e daha yakın olmak için adama sokuldukça sokulur; “Ayşe susmuyordu. Onu koltuk altlarından sımsıkı tutup kucağına yatırdı. Genç kız bunu istiyordu, ağdını kesmedi, mahsustan kesmedi. Genç adamın işi iyice ileriye götürmesini istiyordu. Öyle ileriye gitmeliydi ki, ne babası, ne de kardeşleri yüzünden geri dönebilsin!”

Kontrollü Ayşe, Memed ile evlenmeyi kabul eder, lakin içinden bir türlü ailesini de benimsemek geçmez. İster ki Hatça bacısı gibi küçük bir aile olsunlar da kocasını rahatça yönetebilsin. Bu nedenle de Memed'in babası ile olan münakaşasında kavga etmelerini ve sonunda kocasının kendi lafına gelmesini bekler; “Ayşe de durmuş, Ümmü'yle Hasan, Ali gibi tartışmaya bakıyor, Memed'le babasının takışmalarına seviniyordu. Takışarlarsa araları açılır, Memed onları getirdiğine pişman olurdu.”

Mücadeleci Savaşçı bir ruha sahip olan Ayşe, istediklerine ulaşma konusunda kararlı adımlarla ilerler. Ne kendine asılan erkeklerle olan kavgasında ne de kadın olarak çalışmak zorunda kalmasında kimseye karşı kendini kullanmaz. Kocasını ile büyük azimle birlikte el ele verip yaptıkları gecekonduyun yıkılması üzerine Ayşe yine pes etmez ve kocasına destek olur; “Kalk lan kalk. Gene yaparık, yenisini yaparık !”

Gafur (Uyumsuz)

Karakter Gafur köyden şehire inmekle hayatını kurnazlıkla, ikiyüzlülükle kazanacağına inanır. İstanbul'da iyi iş yapan zengin bir kabzımalın yanında kendine iş ve yatacak yer edinen Gafur, köy ahaline mektuplarla çok iyi yerlere geldiğini haber salarak gösteriş yapar. Fakat köyden Memed'in yanına gelmesi ile tüm fiyakası bozulan gerçek yüzü ortaya çıkan Gafur, Memed'ten nefret eder. Ona ve bir türlü elde edemediği Ayşe'ye karşı takıntılı bir şekilde yaşayan yalancı ve iftiracı adam ne kadar çok kötülüklerini istese de başarılı olamaz. Hırsızlığının açık olduğu dükkân kâtibi ile araları açılınca adamı yaralayan Gafur işinden olur ve hapse düşer. Yerine geçen ve Ayşe ile evlenen köylüsü Memed'i çok kıskanır onlardan intikam almak için gecekonduyunun yıkılmasını sağlar. Memed'in kız kardeşine asılır. Şehvetli biri olan Gafur, en yakın dostu bakkalın çırağı ile pek çok kadına sahip olmuş, cahil bir adamdır.

Aktiviter Gafur her ne kadar işine odaklı biri değilse de kumar ve içki konusunda üzerine yoktur. Hemen her akşam sarhoş olan ve yakın dostu bakkalın çırağı ile kadınlar hakkında muhabbet eden karakter, hapse düştüğünde dahi akıllanmaz. İnsanların arasını açmaktan ve patronlarına yağ çekmek dışında işlevsiz biridir.

ÖRNEK ANILAR

Takıntılı Gafur hırslı bir adamdır, kendini beğenmeyen Ayşe'ye de, ondan daha iyi olmak adına çabalayan Memed'te karşı da takıntısı vardır. Kendine karşı olduklarını bildiği iki karakterden de hazzetmeyen Gafur, onların işlerini yokuşa sürmek için sürekli düşünür durur, zira köylüsü Memed'in memlekete dönüp, yalanlarını ortaya çıkarılmasından çekinir; “... Okuma yazma belledi mi, tamam. Köye vardı mı, Gafur ağasının okuma-yazma bilmediğinden söz açacak, kabzımalım diye fort attığını sokuşturacaktı. “... nirden geldi bu pis oğlan şuraya! Lâkin suç onda değil, bende. Ne demiye eşşegin aklıma karpuz kabuğu düşürdüm de mektüp saldıydım? Akıl işte. Lâkin okuma-yazma bellemesi...””

Yalancı Hizmetçi Ayşe'yi diğer hizmetçi kızlar gibi cinsel yönden kullanamayınca etrafta adını çıkararak kendisi ile övünmeye çalışır. Bakkalın çırağına Ayşe ile geceleri gizli gizli birlikte oldukları yalanını uydurur. Çok sonraları kendi elde edemediği Ayşe için Memed'in babası kendisine kızı nasıl bilirdin diye sorunca pek

çok yalanı arka arkaya sıralar; “Ben mi? Eyi bilmem. Oğlunu avucuna aldı, oğlana büyü mü yaptırdı, avsun mu ne? Lâkin kulağama, orospunun biri. Köy yerinden kalkıp beş altı yaşında İstanbul şeerine gelen bir kızdan hayır olur mu? Bunu sen benden daha iyi bilmen mi? Çukurova gurbetini yıllar yılı adım adım dolaşmadın mı? Ceyhan'daki inşaatta bir Fatma yok muydu?”

İradesiz Kendini dizginlemeyi beceremeyen Gafur, bulduğu her kadına asılmaktan, sürekli içmekten ve paralarını kumarda kaybetmekten başka bir işle uğraşamaz. Onun için varsa yoksa çevreden edindiği tepkiler mühimdir. Bu nedenle de gösterişi uğruna ahlaksızlık dahi yapmaktan çekinmez, kadınları kullanır, etrafta da yaptıklarını övünerek anlatır. Kadınlara zaafı olan Gafur, her fırsatı değerlendirmekten geri kalmaz. Bakkalın çirağının da kendisini ele vermesine oldukça bozulur; “Karşılıklı kadeh kaldırmışlar, köşklerin iri memeli hizmetçilerini tenhalarda sıkıştırmışlar, tırnakları boyalı hanımefendilerin yatak odası pencerelerine bakan yüksek ağaçlara tırmanıp içerileri gözetlemişlerdi.”

İkiyüzlü İflâhsızın Memed'i yazdığı dostane mektupla köyden şehre getiren Gafur, ne yazık ki adamcağıza aynı ilgiyi şehirde göstermez. Ona yardımcı oluyormuş gibi görünüp, arkasından fesatlıklar planlamaktan kendini alamaz; “Taş merdiveni ağır ağır indi. İnerken mahsus ağırdan alıyor, İflâhsızın Memed'in duvar örerken onu, ağasının köşkünden ikinci bir ağa gibi indiğini görmesini istiyordu. Görmeliydi ki, yarın köye varınca, köy kahvesinde anlatmalıydı Gafur ağasının halını, dirliğini. Konuşuyorlardı konuşmasına. Gafur akşamları kumara gittikçe görüyordu onu. Elindeki kitabı, kalemi, defteri «İreizicumhur olacakmış gibi», okuyor, habire yazıyordu.”

Kıskanç Gafur, İflâhsızın Memed'in yazmayı öğrenip köye kendi elleri ile mektup yazmasına oldukça fazla bozulur. Kendisinin bile bilmeyip onun bu kadar azimli olmasını kıskanarak, kendini köylü hemşerilerine anlatacağı korkusu ile derin düşüncelere kapılır. Kendisine yüz vermeyen Ayşe'nin de Memed'ten yana olması Gafur'u büsbütün kötü düşüncelere iter lakin hapis yatma korkusu ile düşündüklerinden vazgeçer; “Gafur o gece her şeyi açık açık iştirince, deliye döndü. Bakkalın çirağıyla kafaları iyice çekmişlerdi. Sarhoştı. Demek ona hiç muhtaçlığı olmadan iş bulan, duvarcılığı belliyen, üstelik okuma yazmanın da iti olan bu oğlan, şimdi de onun göz koyduğu kızı elinden almıştı.”

Çıkarıcı Gafur kendi işlerinin yolunda gitmesini sağlamak için her ne kadar istemese de Hüseyin Beyine ve onun karısı hanımefendiye canını feda edecekmış gibi davranır. Patronuna ve karısına elinden geldiğince yağ çekerek ön planda kalmaya çalışır, patronun dükkânında pek çok adam tarafından da zaten sevilmeyen Gafur, bir şekilde kendi yerini sağlama almak ister; “Gafur enayi değildi. Bu dünyaya kendini feda edivermek için gelmemişti. Sakala göre tarak vurup, dümenini çıkarınca kullanmak!”

Kindar Ayşe'yi elde edemediğine içerenen Gafur, evlenmek için de kendisini beğenmeyen kadına karşı büyük bir öfke ile doludur. Kızı tehdit ederek kendince intikam almaya çalışır, onların mutlu olmasını istemez. Yaptıkları gece konduyu ne pahasına olursa olsun yıktıracağını söyler. “-Peki, dedi. Alacağın o'sun, alacağınız olsun. Ben gene geleceğim. Gelip yurdunuzu yuvanızı tepenize yıkmazsam kahpe dölüyüm ben de!”

Şehvetli Bakkalın çirağı ile gizli ilişkisinden haberdar olduğu İflâhsızın Memed'in kız kardeşi olan Ümmü'yü bir gece sıkıştırarak, babasına söylemekle tehdit ederek kıza sahip olmak ister. Gafur yine beğenilmediği için Ümmü tarafından da reddedilir. Artık kadınsız duramaz, yanan bedenine birini arzular hale gelir; “Cıgarasını tablada hırsla söndürüp yüzükoyun uzandı yatağına. Az önce kolları arasında iri bir balık gibi kıvranan kıza istiyordu. Üç aylık kadınsızlığının açlığı şahlanmıştı, kadın istiyordu, kadın isti- yordu, kadın!”

İflâhsızın Yusuf (Dışa Dönük)

Karakter Çukurova'da duvar ustalığını öğrendikten sonra köyüne dönen Yusuf bir süre sonra karısını kaybeder ve çocukları ile kalır. Oğlunun para kazanması için İstanbul'a gitmesine müsaade eden Yusuf, bin bir nasihat ettiği oğluna karşı oldukça bilmiş davranır. Oğlunun işlerinin yolunda gitmesi üzerine aldığı mektup ile iki oğlu ve kızı Ümmü ile trenle İstanbul'a göçen Yusuf ve ailesi oğlunun yaşamında kendine yer edinmeye çalışır. İnsanlarla çok kolay iletişim kuran Yusuf, içinde duygularını tutamayacak kadar konuşkan bir kişidir. Uyanık ve kurnaz olduğunu düşünse de İstanbul yaşamına ayak uyduramaz, oğlunun kendisinden fazla bilgisi olmasını da kabullenmeyip, onun demesi ile İstanbul'a geldiğine dahi pişman olur. Oğluna karşı büyük hırs ve küçümseme ile dolar. İnsanlara yalakalık yaparak bir yere gelebileceğine inanır. Asi ve sinirli bir baba olan Yusuf, yaşadıklarını gururuna yediremez, gelini Ayşe'ye ve Memed'e öfke doludur. Hüseyin Korkmaz'ın kendisine oğlunun yerine verdiği iş ile ihya olan Yusuf, oğlunu ikinci plana atar, hatta tüm çocuklarının aynı şekilde kendini saymayacağını düşünür.

Aktiviteler Köyde iken köy kahvesinde vakit geçiren Yusuf, İstanbul'a göçtüktan sonra Hüseyin Korkmaz ile aynı sofralarda yer içer olur. Birlikte iyi anlaştıklarına inanan ikili Hüseyin'in karısı yokken görüşürler. Her sinirlendiğinde sigara yakan Yusuf, okuma yazma bilmez.

ÖRNEK ANILAR

Saf Oğlundan mektup gelince kendi okuyamadığı için kahvede okutan Yusuf, oğlunun okuma yazma öğrenmesine de şehirde iş bulmasına da çok heyecanlanır, ağlamaklı olur. Kahvede Halil bunu fırsat bilerek Yusuf'a Demokrat partiye geçmesini ve bu sayede hükümete olan vefa borcunu yerine getirmesini ister. Oysa alenen partililik işlerine girmek pek de aklına yatmaz ama eli mahkum ne derseler yapar. Oğlunun işlerinin de parti işleri ile yürüdüğüne inanan Yusuf teklifi düşünmeden kabul eder; "Girerik Halil, vallaha da billâha da girerik. Değil mi ki Demirkıratların sayesinde oğlum adam oldu, okuma yazma belledi, var olsunlar, sağ olsunlar!"

Umutlu İstanbul'a göç edecekleri büyük heyecan duyan İflahsızın Yusuf, karısından emanet kalan çocuklarını orda daha iyi yaşatacağına ve Memed gibi diğerlerinin de okuma yazma öğrenip iş sahibi olacağı hayali ile umutlanır; "Doğru söylüyordu eski muhtar. Gelecek seçimleri kazanırlarsa kendisi için iyi olmazdı. Hem canım nesine gerekti partililik? Partililik karın doyurmazdı. Karın doyuran zenaattı. Kendinin bileğindeki zenaattan oğlunda da vardı şimdi. Yarın kalkar İstanbul'a giderlerse öteki oğulları da büyür, onlar da duvarcı olurlar, hep birden çalışırlardı."

Bilmiş Daha şehre inmeden vapurda kurnaz bir adam tarafından paralarını kaybeden Yusuf, hala adamın kendisini kandırmadığını düşünür. Oğlu Memed her ne kadar babasını uyarsa da Yusuf kendinin yeterince kurnaz ve uyanık olduğunu düşünerek oğlundan daha bilmiş olduğunu kanıtlayamadığı için sinir olur; "Önden yürüyen oğluna âdeta nefretle baktı. Bir an pişman olur gibi oldu buraya gelişine. Burası Çukurova değilmiş. Olmadığında ne vardı sanki? Fazladan denizi mi? İstanbul'un fazladan denizi varsa, Çukurova'nın da pamuğu vardı!"

Nasihatçi Bunca yıl çocuklarına nasihat etmekten her olaya karşı yaşadığı bir anı ile onlara bilgi vermek isteyen Yusuf, Memed'in okuma yazma bilmesi, okuyup öğrenmesi konusunda kendinden öte olmayacağını savunarak, yine oğluna öğüt vermeye çalışır; "-Bende bunca yaş yaşadım, dedi. Senin bildiklerini ben unuttum. Hey oğlum hey. Senin ağzın süt kokuyor. On olma dokuz istersin."

Takıntılı İflahsızın Yusuf, Ayşe'den hiç hazzetmez, bu nedenle de her fırsatta kıza kötü atflarda bulunmaktan çekinmez. Oğlunun kendine ettiklerini de düşündükçe ona inanmak yerine oğluna yardımcı olmayan Gafur ile bir de kendisi konuşmak ister. Zira Yusuf'a göre oğlu kesin haksızdır; "Ben bunca yaş yaşadım, iyiyi kötüden ayırt etmesini bilirim. Emmim ramı etlik dirdi ki, siz siz olun çocuklar, iğneyi kendinize batırın, çuvaldızı ele. Bir insan iğneyi kendine batıramazsa kulak asma. Kabahat mücerret benim oğlumdadır. Yarın Gafur mapıstan çıksın, işin enini boyunu öğren de bak...Sonra şu Anşa. .. Oğlumu bana kayırıyor postal. Kız sen kaç paralık itsin de... Amma kabahat benim oğlumda. El kızına böyle yüz verir, elin ayı mı, kurt mu, ne idiği belirsizini tepene çıkarırsan böyle olur işte!"

Hırslı Oğlunun patronu Hüseyin Korkmaz ile aynı sofrada yemek yiyip içtikten sonra rahatlayıp, oğlunun bilmişliğine duyduğu siniri adama anlatan Yusuf, bir anda ağasından iş teklifi alır. Adam artık ne Gafur'u ne Memed'i istiyordu. Dükkanına Yusuf'u almak ister, Yusuf da çocuklarının bundan böyle kendinden yana olmayacağından emin olduğu için yaptığı şeyde fenalık görmez, hırsını Memed'in işini elinden alarak atar; "Sanki ağasıyla yengesinden yanaymış gibi geliyor, kendini bütün çocuklarının karşısında yalnız hissediyordu. Bu his birden içinde öyle büyüdü ki, Ümmü 'den de, hattâ iki küçük oğlandan da nefret etti. Biliyordu bundan sonra yapacağını. Oğlu moğlu... Hiç kimseden medet, yardım yoktu."

Bencil Yusuf, oğlunun patronuna türlü yalakalıkta bulunur. Adamın her dediğine gelen Yusuf sonunda oğlunun işsiz kalacağını düşünmeden kendi mutluluğuna odaklanır. Hüseyin Korkmaz'ın köşkünden de işinden de ayrılacak olan oğlunun durumuna çok sevinen Yusuf, kızının da gelinin yerine köşkte hizmetçilik edeceğini hayal eder, kendisini evlendiği kadın uğruna terk eden oğlundan en iyi intikamını böyle alacağına inanır, kendini düşünür; "Yusuf'un ağzı açık kaldı. Demek durucu değillerdi? Bir bakıma iyi miydi ne? Anşa'nın yerine Ümmü, oğlunun yerine de kendi. Ooooh!"